

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Párhuzamos társadalmak termelése.
Az etnikumközi viszonyok építésének
diszkurzív stratégiái a székelyföldi román és
magyar nyelvű nyomtatott sajtóban**

Bukovinszky-Csáki Orsolya

Témavezető: Dr. Oláh Szabolcs

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2025

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Doktori kutatásom kiindulópontja, hogy Erdélyben a románok és a magyarok úgynevezett párhuzamos társadalmakban élnek. Noha ugyanannak az országnak az állampolgárai, nem ugyanahhoz a kultúrnemzethez, társadalmi egységhez tartoznak. A doktori értekezésem ezeknek a párhuzamos társadalmaknak az (újra)termelődését vizsgálja. Ebben a dinamikában a fókuszot pedig a székelyföldi magyar és román nyelvű nyomtatott médiára helyezem.

Egy olyan helyzetet, az Úzvölgyében történt esetet vizsgálom, amikor a magyar és a román társadalom közötti konfliktust a két fél médiája úgy jelenítette meg, hogy a székelyföldi magyar identitásnak azonnal aktiválódnak azok a szimbolikus összetevői, amelyek abban a konkrét esetben a románok ellenében határozódnak meg. Úgy határozódnak meg, hogy közben megalkotja a magyar nyelvű média a románok csoportját, csoportot, amelyre szükség van a magyar identitás megfogalmazásához. Ugyanez érvényes a román nyelvű médiára is. Megfigyeléseim szerint, számos konfliktusos

esetben a székelyföldi magyar identitásnak ugyanezen szimbolikus összetevői aktiválódnának azonnal (és fordítva). A magyar nyelvű médiadiskurzus akkor alkotja meg a románok kategóriáját, mint cselekvő szereplőt, amikor saját identitását akarja megalkotni, s úgy alkotja meg a románok kategóriáját, hogy azzal önmagáról alkothasson meg pozitív képet (és fordítva). Tehát a romániai románok és magyarok ütközésére és az ütközés médiareprezentációjára (sajátosan magyar és sajátosan román médiareprezentációjára) is szükség van ahhoz, hogy mind a két etnikum újraalkossa saját csoportidentitását a szembenállás kifejezésre juttatásával. Tehát az identitásalkotás, az etnicitásfelmutatás interetnikus dinamikáját tárom fel. Korábban már mások is foglalkoztak a párhuzamos társadalmak kérdéskörével (például Bárdi et al. 2020, Brubaker 2011, Kiss 2015, Csata 2017, 2019, Papp Z 2014, Papp Z. – Márton 2011, Biró A. 1996, 1998), sőt foglalkoztak a média párhuzamos társadalmak építésében betöltött szerepével (Papp Z. 2001, Balázs – Schwartz 2017, Kiss et al. 2021, Szabó 2021). Én ezekhez az elemzésekhez csatlakozok.

A dolgozatom jelentőségét abban látom, hogy társadalmi struktúra és médiadiskurzus szoros összefüggését tárja fel. Közelebbről tekintve a médiadiskurzus kifejezés alatt a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott médiában (újra)termelődő csoportidentitásképző diskurzusokat értek. A társadalmi struktúra fogalma pedig az interetnikus viszonyok rendszerszerű összefüggéseit jelöli, azaz a románok és magyarok közti párhuzamosságot. A párhuzamosságot pedig az egymásra utaltságon keresztül vizsgálom, egy olyan paradox helyzeten keresztül, amikor a székelyföldi magyarok és románok a másiktól való megkülönböztetés szimbolikus aktaiban képezik (újra) saját csoportazonosságukat (és fordítva). A párhuzamosság kifejezés jelen dolgozatban ezért határképzést jelent: törekvést arra, hogy a magyarok a magyar intézmények által kijelölt magyar világban, a románok pedig a román intézmények által kijelölt román világban éljenek, s ha nem szükséges, akkor egymásról ne vegyenek tudomást. Tehát a jelen dolgozatban felvázolt párhuzamosság egy paradox helyzetet jelöl: ez egyszerre jelent elhatárolódást, figyelembe nem vételt, de ütközést,

átjárást is. A paradox helyzet komplexitásának megvilágítása érdekében elemezni fogom a románok és magyarok valóságkonstrukciói közti párhuzamosságot, pontosabban azt a politikai, társadalmi, kulturális és intézményi környezetet, amelyben a románok és magyarok kibontakoztatják identitásképző aktivitásaikat és megélik csoportazonosságuk tapasztalatát.

Célom tehát a megkülönböztetés és az etnikai párhuzamosság vizsgálata, ami egyszerre jelöl aszimmetriát és egyenlőtlenséget, illetve identitáskifejezést, identitásmegerősítést és identitásszembeállítást. A kulcs pedig a szembeállítás. Azt szeretném kimutatni, hogy a két társadalom – román és magyar – egymásra utaltan működik: a másikhoz viszonyítva, de a másiktól elkülönülve képes meghatározni önmagát. Egymással szembenálló közösségek, amelyeknek szükségük is van egymásra az önmeghatározáshoz. Ezt a szembeállítást – párhuzamot, határképzést – pedig állandóan újra kell termelni. Dolgozatom ennek a határképzésnek az intézményi, történeti háttérét és konkrét megvalósítását elemzi.

II. Alkalmazott módszerek

A doktori elemzésemet négy szinten bontakoztattam ki: a fogalmi háló *elméletorientált* szintje, a tág társadalmi, politikai környezet leírásának *történetileg is reflektált* szintje, a médiakörnyezet elemzésének *tulajdonviszonyokat és használati módokat feltáró praktikus* szintje, végül a konkrét médiadiskurzusok szintje, amelyen elvégezhető a valóságértelmezések *kritikai* elemzése, azaz két párhuzamos valóságkonstrukció összehasonlítása. Ezekhez a szintekhez pedig különböző módszertanokat rendeltem.

A doktori értekezés elméleti pillérjeit Pierre Bourdieu (1985, 1991, 2000, 2002), Rogers Brubaker (1996, 2001, 2006, 2016), Niklas Luhmann (2009) és Teun A. van Dijk (2001, 2015) munkássága adja. Ezen szerzők munkásságának szintetizálása – és a szintetizálás itt az alkalmazott módszertan –, bemutatása alkotja a doktori értekezésem első vizsgálati szintjét: a fogalmi hálót. Ez a fogalmi háló a hatalom, a csoportlétrehozás, a valóság uralása, a diskurzus/médiaszöveg fogalmak közti kapcsolatot, kölcsönhatásokat mutatja be.

Az értekezés második szintjét annak a társadalmi, kulturális, politikai, történelmi környezetnek a bemutatása alkotja, amelyben a romániai románok és magyarok élnek egymás mellett (párhuzamosan). A romániai magyarok romániai társadalomban elfoglalt helyzetének bemutatására, leírására számos fogalom létezik a romániai magyar, de a külföldi szakirodalomban is. Egyes kutatók a kisebbségi társadalom, párhuzamos társadalom (Kiss 2015), esetleg, Arend Lijpharttól (1977) eredeztetve, a társadalmi pillérek kifejezést használják a helyzet leírására, míg mások a marginalizáció és (hatalmi) aszimmetria (Kiss et al. 2018), a társadalmi egyenlőtlenségek (Papp Z. – Márton 2011, Bárdi et al. 2020, Csata 2017, 2024) vagy a különböző nemzetfelfogások (Veres 2005, 2012, 2017, Veres – Papp Z. 2012) oldaláról igyekeznek megközelíteni, bemutatni, s végső soron röviden meghatározni ezt a bonyolult fogalmat. Ezeknek a fogalmaknak a bemutatását a témába vágó romániai magyar szakirodalom szintetizálásával – és itt a szintetizálás ismét módszertan – végeztem el.

A doktori értekezésem vizsgálatának harmadik szintjét a romániai magyar és román nyelvű (lokális nyomtatott) média környezetének bemutatása alkotta. A környezet részeként tárgyaltam: a médiarendszer működését befolyásoló tényezőket, folyamatokat, szereplőket, mint például a gazdasági helyzet, tulajdonosi viszonyrendszer, médiafogyasztási szokások, szocializmusból örökölt, átültetett hagyományok, de az újságírók munkavégzési szokásait, hagyományait, illetve munkavégzés körülményeit is. Tehát azokat a folyamatokat, amelyek hatással vannak az újságírói munkára és amelyek ezáltal befolyásolják a médiadiskurzust is. Ebben a bemutatásban is a témába vágó szakirodalomra támaszkodtam (Papp Z. 2001, 2004, 2005, Csinta–Maksay 2017, Magyarai 2000, 2020, Lupu 2020, 2021), módszertanként szintén a szintetizálást választottam.

A doktori értekezés negyedik szintjét a konkrét médiaanyagok kritikai vizsgálata alkotta, elemzésemben Teun A. van Dijk (2001, 2015) kritikai diskurzuselemzésének módszertani szempontjait követtem. A média kritikai diskurzuselemzésének

elkészítéséhez összesen hét (napi)lapot vizsgáltam, a három székelyföldi megye majdnem összes (napi)lapját beválogattam az elemzésbe:

- *Observatorul de Covasna*, Kovászna megye román nyelvű napilapja,
- *Informația Harghitei*, Hargita megye román nyelvű, hetente több alkalommal megjelenő lapja,
- *Cuvântul Liber*, Maros megye egyik román nyelvű napilapja,
- *Hargita Népe*, Hargita megye magyar nyelvű napilapja,
- *Háromszék és Székely Hírmondó*, Kovászna megyei magyar nyelvű napilapok,
- *Népújság*, Maros megye magyar nyelvű napilapja.

A szövegtörzs összeállításához az újságok weboldalai található keresőmotorokat használtam, majd az általam megszabott Úzvölgye, illetve katonatemető kulcsszavakra kiadott összes cikket beválogattam a szövegtörzset alkotó mintába. Így összesen 387 cikk került be a szövegtörzsbe, ebből 85 román nyelvű cikk, míg 302 magyar nyelvű cikk.

A közel 400 újságcikket egyenként elolvastam és manuálisan kódoltam. Először is az elolvasott cikkek alapján rekonstruáltam az úzvölgyében történt események menetét, az úzvölgyi események legfontosabb mozzanatait, majd megalkottam az események kronológiáját – román és magyar kronológiáját. A kronológia elkészítését követően kiválogattam manuálisan az online felületen azokat az írásokat, amelyek a minőségi elemzéshez alkalmasnak találtam – azaz megvoltak bennük a kritikai diskurzuselemzés során vizsgált diszkurzív stratégiák. Ezen írások mindegyikét a lapok nyomtatott változatában is kikerestem és a nyomtatott változat alapján elemeztem (még akkor is, ha tartalmi szempontból nem volt a két cikk között különbség). A minőségi elemzésbe csak olyan cikkek kerültek be, amelyek nyomtatásban jelentek meg.

Az elemzés során először megvizsgáltam, hogy van Dijk szempontjait követve milyen szereplőkategóriákat alkot meg a székelyföldi román és magyar nyelvű média, majd öt különböző diszkurzív stratégiát elemeztem részletesen – a pozicionálás stratégiája, a törvényesség stratégiája, a történelem stratégiája, az áldozatgyártás

stratégiája és a fenyegetettség stratégiája. Ezen diszkurzív stratégiák egyetlen célt szolgáltak: felerősítsék, kihangosítsák a társadalmi távolságot a különböző szereplőkategóriák között. Azaz határt építsenek a romániai románok és magyarok között, újraképezzék, megerősítsék a párhuzamos társadalmakat.

III. Eredmények tézisszerű felsorolása

Doktori értekezésem vizsgálati tárgya a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média szerepe volt a romániai román és magyar párhuzamos társadalmak termelésében. Értekezésem kulcsterminusa az etnikai párhuzamosság volt, amely fogalommal két dolgot jelöltem. Egyrészt az etnicitás szakaszos megélését ragadtam meg ezzel. Romániában a románok és a magyarok a román, illetve magyar intézmények által kijelölt román, illetve magyar világban élnek, egymásról a mindennapokban tudomást sem véve, tehát párhuzamosan. Azaz az etnicitásukat nem feltétlenül élik meg a mindennapokban, a világra nem tekintenek állandóan románként vagy magyarként. Másrészt a párhuzamosság fogalmával próbáltam megragadni az

elkülönülés, határképzés folyamatait, amelyeknek a csoportképzésben van fontos szerepük. Így az értekezésben vizsgált párhuzam egy paradox párhuzam, amely lehetővé teszi az átjárást a két világ között, az egymásra való reflektálást. Pontosan az átjárás, a reflektálás lesz az, ami elkülönüléshez, szembenálláshoz vezet. Jelen dolgozatban a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média szerepét vizsgáltam ebben a reflektálásban. Pontosabban a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott médiában megjelent szövegeket elemeztem, Van Dijk kritikai diskurzuselmzésének szempontjait követve és arra kerestem a választ, hogy: *hogyan alkotnak meg a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média diskurzusai egy román és egy magyar valóságértelmezést, azaz két párhuzamos valóságkonstrukciót avégett, hogy megerősítsék a román és a magyar csoportidentitásokat a határképzés egyszerre megkülönböztető és egymásra vonatkozó szimbolikus stratégiájával?* A kutatói kérdésem pedig öt hipotézis alapján vizsgáltam meg.

1. hipotézis: *„a párhuzamos társadalom szándékos határképzéssel áll elő (Bourdieu 1985), ennek az előállásnak a módja, módszere, hogy mindkét oldal felkínálja a sajátjainak egymáshoz képest párhuzamosan a valóság egy képét, értelmezését”.*

Ezt a hipotézist kétfajta módszertan alkalmazásával igazoltam. Elsősorban Bourdieu elméletére támaszkodtam, amellyel ő a regionális identitásokhoz kapcsolódó klasszifikációs küzdelmeket elemzi. A bourdieu-i megközelítés esszenciája abban áll, hogy performatív megnyilvánulásokkal csoportokat lehet létrehozni, csoportidentitásokat lehet megerősíteni, vagy éppen meglévő csoportviszonyokat lehet felbolygatni. Elméletének kulcsfogalma az elismerés: minél szélesebb körben ismerik el a performatív megnyilvánulások valóság tartalmát, annál könnyebben lehet létrehozni – tételezni, majd intézményesíteni – azt, amit a performatív megnyilvánulásokkal végre akarunk hajtani. Ennek alapján azt feltételeztem, hogy amikor a média felkínál egy valóságábrázolást, akkor azonosulási felületet kínál, s amikor ezt felkínálja, akkor valójában egy lehetséges csoportidentitást erősít meg, erősít fel. Ezt a hipotézisem

az úzvölgyi konfliktusról a székelyföldi román és magyar nyelvű médiában kiépült diskurzusokon vizsgáltam. A konkrét elemzés során pedig kimutattam, hogy mind a székelyföldi román nyelvű, mind a székelyföldi magyar nyelvű médiaorgánumok alkottak meg csoportokat. A magyar nyelvű média megalkotta a saját csoportját és a románokét, mint az ellenség csoportját, két szinten. Illetve fordítva. Ezekhez a csoportokhoz – ahogy az van Dijk kritikai diskurzuselemzésében szerepel – ideológiákat, attitűdöket, értékeket, érdekeket, célokat, normákat is rendeltek. Mindezek hozzárendelése a különböző csoportokhoz egyetlen célt szolgált: minél szélesebb azonosulási felület felkínálása. Hiszen minél több ponton tudnak csatlakozni, azonosulni az egyének a média által felkínált valóságábrázoláshoz, annál könnyebb a média ábrázolását a valóságban meggyökereztetni.

2. hipotézis: *„az intézményrendszer erőforrás, amely egyenlőtlenül oszlik meg a párhuzamot alkotó két társadalom között”.*

Ennek a hipotézisnek az igazolásához a romániai magyar és a nemzetközi szakirodalom bemutatásának,

szintetizálásának módszertanát választottam. Elsőként van Dijk kritikai diskurzuselemzés-elméletének részletezésével mutattam rá arra, hogy *erőforrásként* lehet tekinteni a különböző intézményekre, pontosabban a különböző intézményekhez való hozzáférésre, vagy a különböző intézményekhez való hozzáférés kontrollálására. Ilyen intézmény lehet van Dijk szerint a politika, oktatás, tudomány, egyház, média, gazdasági szféra stb. Ezeknek az intézményeknek a kontrollálása, ezekhez az intézményekhez való hozzáférés kontrollálása pedig a hatalom maga. Hiszen minél több erőforrással rendelkezik, erőforráshoz fér hozzá egy egyén vagy csoport, annál nagyobb hatalommal rendelkezik. Ezek az erőforrások azonban nemcsak a hatalom kulcsai, ezek a manipuláció, befolyásolás, azaz a hatalom legitimálásának kulcsai is.

Ehhez kapcsolódva, a romániai magyar szakirodalom egy részének szintetizálásával azt mutattam be, hogy ezek az erőforrások egyenlőtlenül oszlanak meg a romániai románok és magyarok között. És itt erőforrás alatt a romániai románok és magyarok közti párhuzamos társadalom alapját képező intézményrendszert értettem.

Szakirodalomra támaszkodva részleteztem, hogy az oktatás, gazdaság, politika terén egyenlőtlenségek vannak a románok és magyarok között, és az egyenlőtlenségek pontosan a hozzáférésben termelődnek. Hiszen egyes intézményekből – értsd erőforrás – a magyarokat egyszerűen kizárják, vagy a magyarok nem rendelkeznek olyan jellegű kompetenciákkal, hogy egyes intézményekhez hozzá tudjanak férni. Mindkettő példa az egyenlőtlenségre és az aszimmetrikus berendezkedésre.

3. hipotézis: *„a párhuzamos intézményrendszerbe ültetett etnicitás a társadalmi tapasztalat egy modalitása. Az etnicitás látásmód, cselekvésmód, beszédmód, a társadalmi észlelés és cselekvés egy speciális módja, olyan módja, amely nem folytonos, hanem szakaszos, és adott helyzetekhez és pillanatokhoz kötődik”.*

Ennek a hipotézisnek az igazolásához van Dijk kritikai diskurzuselemzésének módszertanát választottam és az úzvölgyi konfliktusról a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott sajtóban megjelent újságcikkek kritikai vizsgálatával igazoltam. Az elemzés során kimutattam, hogy az etnicitás felmutatása, a világ etnikai szűrőn keresztül történő látása és láttatása nem

folytonos, hanem szakaszos. És doktori értekezésemnek ez az egyik legfontosabb tanúsága, következtetése. Az, hogy az etnicitás megélése általában látenciában van, és csak bizonyos helyzetekben válik fontossá. Ezt a legszemléletesebben a román nyelvű média elemzésekor mutattam ki. A román nyelvű média és általában a romániai román nyilvánosság egészen addig nem foglalkozott az úzvölgyi eseményekkel, amíg egy ismeretlen tettesekből álló csoport szemeteszsákokkal le nem takarta a dormánfalviak által a temetőben épített emlékművet és betonkereszteket. A románok ezt provokációként, temetőgyalázásként élték meg, és a médiában is megfigyelhető volt, hogy ennek hatására az objektív tájékoztatás helyét az etnicitás felmutatása vette át, a csoportalkotás – azaz a sértett, áldozat „románok” csoportjának megalkotása – és a csoportok közti határképzés – az áldozat „románok” csoportja és a provokátor „magyarok” csoportja közti tudatos különbségtétel. A provokációt követően a román nyelvű média számára már nemcsak a tájékoztatás volt fontos, hanem a világ „románként” való értelmezése, láttatása is.

Tehát előkerült a látenciából a világ párhuzamos társadalmakként való észlelése és reprezentálása.

4. hipotézis: *„amikor a látenciából előjön a párhuzamosság, akkor az a médiában is kifejeződik, a média pedig jól bejáratott diskurzusokat, megoldásokat, technikákat kapcsol a párhuzamosság felszínre hozatalához, kifejezéséhez”.*

Ennek a hipotézisnek az igazolásához kétféle módszertant alkalmaztam. Elsősorban van Dijk munkásságának szintetizálásával mutattam ki azt, hogy a diskurzusok úgy működnek, mint a jéghegyek: csak egy apró részük látható – leírt, kimondott –, a nagyobb részük láthatatlan – az egyének tudására épít. Tehát amikor diskurzusokat elemzünk, akkor fontos, hogy ne csak a vízfelszín fölött látható részeket – tehát az explicite kimondott, leírt részeket – elemezzük, hanem azokat a vízfelszín alatt található, láthatatlan részeket is, amelyek direkt módon nem szerepelnek a diskurzusokban, de amelyek szükségesek a diskurzusok értelmezéséhez, és amelyek a befogadó személyes tudására alapoznak.

Másodsorban van Dijk kritikai diskurzuselemzésének módszertanát választottam, és ezt

a hipotézist szintén az úzvölgyi konfliktusról a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott sajtóban megjelent anyagok elemzésével igazoltam. Az már az előző hipotézis igazolásakor megmutatkozott, hogy amikor az etnicitás fontossá válik, az etnicitás felszínre kerül, akkor az a médiában is reprezentálódik. Az esettanulmányban emellett is érveltem, hogy az etnicitás médiában való felmutatásának jól bejáratott diskurzusai, jól bejáratott stratégiái vannak. Jól bejáratottságon azt értem, hogy amint a párhuzamosság kifejezése fontossá vált, a média azon nyomban működésbe tudott léptetni olyan diskurzusokat, amelyekről az újságíró tudta, hogy a megfelelő rezonanciákat váltja majd ki a célközönségből. Azaz a célközönség egyből megérti, hogy kik vagyunk Mi és kik Ők, akik fenyegetnek minket. A párhuzamos valóságértelmezésre alkalmas diskurzusokat az újságírónak nem a semmiből kellett megalkotnia, mert ezek már korábbi esetek során létrejöttek, formálódtak, társadalmi szemantikaként felhalmozódtak, olyan redundanciát képeznek, amelynek bázisán létrehozható a csoportidentitást megerősítésére aktuálisan alkalmas

valóságértelmezés. Tehát a párhuzamos valóságkonstrukcióra alkalmas diskurzusokat az újságíró egyszerűen előveszi, kicsit aktualizálja, az adott helyzethez igazítja, és elkezdi ezeket a határképzés kifejezésére használni, különösebb magyarázás, bemutatás nélkül.

5. hipotézis: *„a párhuzamosságot kifejező, magától értetődő diskurzusoknak vannak sajátos, és már jól bejáratott, elhatárolódást felerősítő, újratermelő diszkurzív stratégiái. Olyan diszkurzív stratégiák, amelyek kiélezik a csoportok közti ellentétet, felerősítik a csoportok közti ellentétet, ezáltal pedig megerősítik a saját csoportjuknak az identitását”.*

Ennek a hipotézisnek az igazolásához van Dijk kritikai diskurzuselemzésének módszertanát választottam. A hipotézist szintén az úzvölgyi konfliktusról a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott sajtóban megjelent anyagok elemzésével támasztottam alá. Már korábban arra a következtetésre jutottam, hogy 1). az etnicitás megélése szakaszos, 2). amikor az etnicitás megélése fontossá válik, akkor az a médiában is reprezentálódik, 3). ennek a

reprezentációnak jól bejáratott diskurzusai vannak. Ezekhez egy negyedik mozzanatot is kapcsoltam: ezek a diskurzusok tartalmazznak olyan diszkurzív stratégiákat, amelyek a határképzést erősítik. Sőt, azt is megmutattam, hogy a székelyföldi román és magyar nyelvű média *ugyanazokat* a diszkurzív stratégiákat alkalmazza saját csoportja és az ellenség csoportja megalkotásakor, illetve a köztük levő ellentétek kifejezésekor, felerősítésekor. Mindkét média, miután elővette, újraalkotta a sztereotip szereplőkatagóriákat – amelyeket egymásnak meg lehetett feleltetni –, elkezdte a sztereotip szereplőkatagóriák közti különbségeket kiélezeni. A különbségtételben pedig ugyanazokat a stratégiákat alkalmazta: a sztereotip szereplőkatagóriák szembeállítás, a történelemre, törvényekre való apellálás, az áldozatgyártás és fenyegetettség stratégiája. A különbségtételben a keretezés volt eltérő a székelyföldi román és magyar nyelvű média által alkalmazott diszkurzív stratégiákban: ezeket arra élezték ki, hogy a székelyföldi román nyelvű média szerint a románok legyenek a Jók és a magyarok a Rosszak, a székelyföldi magyar nyelvű média szerint a magyarok legyenek a Jók

és a románok a Rosszok. Ennek kimutatása szintén fontos hozadéka doktori értekezésemnek, ez az egyik legfontosabb eredményem.

A doktori értekezésemben kimutattam, hogy a média hozzájárul a párhuzamos társadalmak termeléséhez a valóság párhuzamos értelmezése és ábrázolása által. Ugyanakkor azt is kimutattam, hogy a valóság párhuzamos ábrázolása nem állandó, hanem szakaszos. A valóságot a média csak akkor prezentálja eltérő módon, amikor az etnicitás megélése és kifejezése fontossá válik. Például provokáció hatására kezdi el a média az etnicitást kifejezni. Az etnicitás kifejezésének pedig jól bejáratott, általában látenciába húzódó médiadiskurzusai vannak. Olyan médiadiskurzusai, amelyeket bármikor be lehet vetni a párhuzamosság kifejezésére. Bármilyen – vélt vagy valós – provokáció után elő lehet ezeket venni, le lehet ezeket porolni, az aktuális helyzethez lehet igazítani, és lehet őket a párhuzamos társadalmak újraképezésére használni. Hogy a párhuzamos társadalmak közti különbség még érzékelhetőbb legyen, a média diszkurzív stratégiákat is használ a két társadalom közti különbségek artikulálására. Emellett a párhuzamos

valóságértelmezésekbe a média beépíti erőforrásként a párhuzamos intézményrendszert is. Az intézményrendszereket használja fel ahhoz, hogy a performatív megnyilvánulásokban által tételezett viszonylatokat intézményesítse is.

IV. Felhasznált irodalom

- Balázs S. – Schwartz R. (2017): A Funar-korszak Kolozsváron helyi sajtó tükrében 1992-2000. Kolozsvár: Kriterion Kiadó
- Bárdi N. – Éger Gy. – Filep, T. G. (2020, szerk.): Magyarok Romániában (1990–2015) Tanulmányok az erdélyi magyarságról. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület – Kriterion Könyvkiadó
- Biró A. Z (1996): A megmutatkozás kényszere és módszertana. Az etnicitás vizsgálatának szempontjai és esélyei egy közép kelet-európai mikrorégióban. In Gagy J. (szerk.): *Egy más mellett élés. A magyar-román, magyar-cigány kapcsolatokról.* Csíkszereda, KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó: 248–283. oldalak
- Biró A. Z. (1998): Intézményesülési folyamatok a romániai magyar társadalomban 1989-1995 között. In Biró A. Zoltán: *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról,* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó: 15-51. oldalak
- Bourdieu, P. (1985): Az identitás és a reprezentáció. A régió fogalmának kritikai elemzéséhez (ford. Derdák Tibor). In *Szociológiai Figyelő*, I. (1.): 7-22. oldalak

- Bourdieu, P. (1991): *Language and Symbolic Power*. Cambridge, Polity Press
- Bourdieu, P. (2000 [1983]): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Felkai G. – Némedi D. – Somlai P. (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. században. Olvasókönyv a szociológia történetéhez*. 1. kötet, Budapest, Új Mandátum: 431–445. oldalak
- Bourdieu, P. (2000 [1992]): A mezők logikája. In Felkai G. – Némedi D. – Somlai P. (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. században. Olvasókönyv a szociológia történetéhez*. 1. kötet, Budapest, Új Mandátum: 418–430. oldalak
- Bourdieu, P. (2002): *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*. Budapest, Napvilág Kiadó
- Brubaker, R. (1996): *Nationalism Reframed. Nationhood and the National Question in the New Europe*. London, Cambridge University Press
- Brubaker, R. (2001): Csoportok nélküli etnicitás (ford.: Neményi László). In *Beszélő*, VI. (7–8.): 60–66. oldalak. Elérhető: http://beszelo.c3.hu/01/07_08/09brubaker.htm, utolsó letöltés dátuma: 2021. 05. 12.
- Brubaker, R. (2006): *Nacionalizmus új keretek között*. Budapest, L'Harmattan - Atelier Kiadó
- Brubaker, R.– Feischmidt M. – Fox, J. E. – Grancea, L. (2011): *Nacionalista politika és hétköznapi etnicitás egy erdélyi városban*. Budapest, L'Harmattan Kiadó
- Csata Zs. (2017): Munkaerőpiaci egyenlőtlenségek Romániában, etnikai metszetben. *Erdélyi Társadalom*, 15.(1.): 81–103. oldalak DOI: 10.17177/77171.191

- Csata Zs. (2019): Etnikai párhuzamosságok az erdélyi gazdaságban. *REGIO* 27. (1.): 37–80. DOI: 10.17355/rkkpt.v27i1.244
- Csata Zs. (2024): A társadalmi tőke vizsgálata a kisebbségi magyarok körében. *Erdélyi Társadalom*, 22.(1.): 91–113. oldalak. DOI: 10.17177/77171.289
- Csinta S.– Maksay Á. (2017): Az erdélyi magyar média. In Apró I. (szerk.): *Határon túli magyar nyelvű médiumok 2016. Kutatási jelentések*. Budapest, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, Médiatanács Médiatudományi Intézete: 11–58.
- Kiss T. (2015): Marginalizáció, etnikai párhuzamosság és aszimmetrikus akkomodáció. Az erdélyi magyar közösséget érintő társadalmi és politikai folyamatok. In *Magyar Kisebbség*, XX. (1–2.): 30–64 oldalak
- Kiss T. – Székely I. G. – Toró T. – Bárdi N. – Horváth I. (2018, szerk.): *Unequal Accommodation of Minority Rights. Hungarians in Transylvania*. PublisherLoc: PalgraveMacmillan
- Kiss T. – Toró T. – Jakab Z. T. (2021): *Magyarellenesség Romániában. Kérdőíves vizsgálat, a közoktatásban használt tankönyvek és a román közösségi média tartalomelemzése*. Kolozsvár, Székelyföldi Közpolitikai Intézet – Bálványos Intézet
- Lijphart, A. (1977): *Democracy in Plural Societies*. New Haven Yale, University Press
- Luhmann, N. (2009): *Szociális rendszerek*. Budapest, Gondolat Kiadó
- Lupu, C. (2020). *The State of Romanian mass-media 2020*. Bukarest, Center for Independent Journalism Romania –

Friedrich Naumann Foundation for Freedom Romania.
Elérhető: https://cji.ro/wp-content/uploads/2020/04/STUDIUM-PRESA-2020_engBT-rev-01.pdf. Utolsó letöltés dátuma: 2023. december 16.

Lupu, C. (2021): Jurnalismul în 2021: o cursă cu obstacole și cu tot mai puțini câștigători. Starea mass-media 2021, raport. Bukarest, Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate – Centrul pentru Jurnalism Independent. Elérhető: <https://cji.ro/jurnalismul-in-2021-raport/>. Utolsó letöltés dátuma: 2024. május 28.

Magyari T. (2000): A romániai magyar média. In *Médiakutató*, I. (1.). Elérhető: https://mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/09_a_romaniai_magyar_media/, utolsó letöltés dátuma: 2021. május 30.

Magyari T. (2020): Az erdélyi magyarok nyilvánosságának általános jegyei. In Bárdi N. – Éger Gy. – Filep T. G. (szerk.): *Magyarok Romániában (1990–2015)*, II. kiadás, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület – Kriterion Könyvkiadó: 317–324. oldalak

Papp Z. A. (2001): Az eltűnt hokimeccs nyomában. Diskurzuselemzés egy sportesemény ürügyén. *Médiakutató*, 2001(2.), tavasz. Elérhető: https://mediakutato.hu/cikk/2001_01_tavaszi/02_az_eltunt_hokimeccs_nyomaban/. Utolsó letöltés dátuma: 2024. február 19.

Papp Z. A. (2004): A romániai magyar újságíróársadalom. In *Médiakutató*, IV. (4.). Elérhető: https://mediakutato.hu/cikk/2004_04_tel/07_romaniai_magyar. Utolsó letöltés dátuma: 2019. december 27.

- Papp Z. A. (2005): *Keretizmus. A romániai magyar sajtó és működtetői 1989 után*. Csíkszereda, Soros Oktatási Központ
- Papp Z. A. (2014): A kisebbségi média és identitástermelés viszonyrendszere. In Apró I. (szerk.): *Média és identitás*. Budapest: Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete: 13–40. oldalak
- Papp Z. A. – Márton J. (2011): Párhuzamos világok? Az erdélyi magyar gazdasági és kulturális elit szociodemográfiai jellemzői. In Kovách I. (szerk.): *Elitek a válság korában. Magyarországi elitek, kisebbségi magyar elitek*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Politikatudományi Intézet – Magyar Tudományos Akadémia Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Argumentum Kiadó, 463–522. oldalak
- Szabó N. (2021): Az úzvölgyi temető körüli botrány reprezentációja az Agerpres és az MTI hírügynökségek anyagaiban. In *Me.dok*, XVI. (2.): 5–30. oldalak
- Van Dijk, T. A. (2001): A kritikai diskurzuselemzés elvei (Ford. Kriza Borbála). In Szabó M. – Kiss B. – Boda Zs. (szerk.): *Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus: szövegváltozatok a politikára*. Budapest, Tankönyvkiadó–Universitasd: 442–477. oldalak
- Van Dijk, T. A. (2015): Critical Discourse Analysis. In Tannen, D. – Hamilton, H. E. – Schiffrin, D. (szerk.): *The Handbook of Discourse Analysis*. Második kiadás, New Jersey, John Wiley & Sons: 466–485. oldalak
- Veres V. – Papp Z. A. (2012, szerk.): Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet

- Veres V. (2005): Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban: Az erdélyi magyarok és románok nemzeti identitásának sajátosságai, társadalmi rétegződési perspektívában. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Veres V. (2012): Az erdélyi magyarok nemzeti kisebbségi identitásának alakulása a Kárpát Panel tükrében. In Veres V. – Papp Z. A. (szerk): szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 15–78.
- Veres V. (2015): Népeségszerkezet és nemzetiség. Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2002. és 2011. évi népszámlálások tükrében. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó
- Veres V. (2017): A romániai magyarok oktatási esélyegyenlőtlenségei és a felsőoktatási expanzió, a népszámlálások alapján. In: Pusztai G. – Márkus Zs. (szerk.): Szülőföldön Magyarul. Iskolák és diákok a határon túl. Debreceni Egyetemi Kiadó, pp. 187-214

Nyilvántartási szám: DEENK/233/2025.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Bukovinszky-Csáki Orsolya
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10067688

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (3)

- Bukovinszky-Csáki, O.:** Tudás, hatalom és diskurzusok Teun A. Van Dijk kritikai diskurzuselemzésében.
Metszetek. 12 (3), 94-112, 2024. EISSN: 2063-6415.
DOI: <http://dx.doi.org/10.18392/metsz/2023/3/5>
- Bukovinszky-Csáki, O.:** Látélet az erdélyi magyar nyomtatott sajtó aktuális állapotáról.
Médiakutató. 24 (2), 59-76, 2023. ISSN: 1586-8389.
DOI: <http://dx.doi.org/10.55395/MK.2023.2.4>
- Bukovinszky-Csáki, O.:** A romániai magyar újságíró-társadalom és az újságírói munka alakulása az elmúlt 30 évben.
ME.dok. 16 (3), 33-50, 2021. ISSN: 1842-2438.
DOI: <http://dx.doi.org/10.59392/medok.1313>

Magyar nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (6)

- Bukovinszky-Csáki, O.:** Hálózatok és reprezentációk: Székelyföldi "román" intézmények a székelyföldi román nyelvű sajtóban.
Korunk (Kolozsvár). 3 (7), 13-22, 2024. ISSN: 1222-8338.
- Bukovinszky-Csáki, O.:** A lokális média kérdőjelei. A székelyföldi nyomtatott sajtóorgánumok néhány jellemzője.
Pro Sci.Rural. 8 (2), 111-132, 2023. ISSN: 2668-8891.
DOI: <http://dx.doi.org/10.59357/ProSciRural.2023.2.07>
- Bukovinszky-Csáki, O.:** Vidék, média, nyilvánosság.
Korunk (Kolozsvár). 3 (10), 96-107, 2022. ISSN: 1222-8338.
- Bukovinszky-Csáki, O.:** Hatalmi viszonyok és szövegek: Összefoglaló Van Dijk kritikai diskurzuselemzéséről.
Pro Sci. Ruralis. 6 (2), 157-172, 2021. ISSN: 2457-9068.

8. **Bukovinszky-Csáki, O.:** Párhuzamos valóságok termelése: Az úzvölgyi katonatemetőben történt interetnikus konfliktus román és magyar médiareprezentációjának összehasonlítása.
Erdélyi Társadalom. 19 (2), 99-132, 2021. ISSN: 1583-6347.
DOI: <http://dx.doi.org/10.17177/77171.263>
9. **Bukovinszky-Csáki, O.:** Egy interetnikus konfliktus a székelyföldi napilapokban.
Pro Sci. Ruralis. 4 (1-2), 35-57, 2019. ISSN: 2457-9068.

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

10. **Bukovinszky-Csáki, O.:** A média a gazdaságról: Elemzés egy regionális napilap példáján.
Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek. 19 (2), 120-127, 2022. ISSN: 1786-1594.
DOI: <http://dx.doi.org/10.32976/stratfuz.2022.26>
11. **Bukovinszky-Csáki, O.:** Hitelesség, tájékoztatás és támogatás: a 2018-as Btk.-módosítás a romániai magyar nyomtatott sajtó tükrében.
ME.dok. 15 (4), 85-103, 2020. ISSN: 1842-2438.
DOI: <http://dx.doi.org/10.59392/medok.1292>

Magyar nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

12. **Bukovinszky-Csáki, O.:** Az újságírás és a mesterséges intelligencia. Generatív MI-eszközök etikus használati módjai az újságírásban.
Korunk (Kolozsvár). 36 (4), 23-30, 2025. ISSN: 1222-8338.

A DEENK a Jelölt által a Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2025.05.15.

